

Kornelia Muss

Sklejka-Eko SA, Ostrów Wielkopolski
e-mail: kornelia.muss@gmail.com

Tomasz Lesiów

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mail: tomasz.lesiow@ue.wroc.pl
ORCID: 0000-0002-1284-5874

SYSTEM SZYBKIEGO INFORMOWANIA O NIEBEZPIECZNYCH PRODUKTACH NIEŻYWNOSCIOWYCH – RAPEX

RAPID ALERT SYSTEM FOR NON-FOOD PRODUCTS – RAPEX

DOI: 10.15611/nit.2018.3.03

JEL Classification: Q19

Streszczenie: Dla władz europejskich istotnym aspektem jest zapewnienie bezpiecznych, zgodnych z obowiązującymi normami wyrobów produkowanych w państwach członkowskich, jak i tych eksportowanych z państw trzecich. W celu ułatwienia kontroli oferowanych produktów został utworzony w 2001 roku System Wczesnego Ostrzegania o Niebezpiecznych Produktach Nieżywnościowych (RAPEX). System opiera się na współpracy pomiędzy Komisją Europejską a krajowym nadzorem rynku i organami celnymi. W niniejszym opracowaniu przedstawiono sposób funkcjonowania systemu RAPEX oraz przeanalizowano alerty przesyłane w ramach tego systemu i oceniono skalę występujących zagrożeń. Na podstawie informacji zawartych na stronie internetowej Komisji Europejskiej (<https://ec.europa.eu>) sporządzono i zinterpretowano wykresy przedstawiające ogólną liczbę powiadomień przesyłanych w ramach systemu, pochodzenie produktów najczęściej zgłaszanych oraz rodzaj występujących zagrożeń w ramach określonej grupy produktów.

Słowa kluczowe: RAPEX, alerty, zagrożenia, produkty nieżywnościowe.

Summary: An important aspect for the European authorities is to ensure that products produced in the Member States and exported from third countries are safe and conforming to current standards. The Rapid Alert System for Dangerous Non-Food Products (RAPEX) has been set up in 2001 to facilitate the control of offered products. The system is based on cooperation between the European Commission and national market surveillance and customs authorities. In this paper the functioning of the RAPEX system was presented and the alerts sent under this system were analyzed as well the scale of existing threats was assessed. On the basis of the information contained on the European Commission's website (<https://ec.europa.eu>)

have been drawn up and interpreted graphs showing the total number of notifications sent under the system, the origin of the most frequently reported products and the type of risks present within a given product group.

Keywords: RAPEX, alerts, risks, non-food products.

1. Wstęp

W celu zagwarantowania swobodnego przepływu produktów nieżywnościowych ważne jest zapewnienie, że spełniają one wysokie wymagania w ramach ochrony bezpieczeństwa konsumentów. Wszystkie państwa członkowskie mają obowiązek nadzorować rynek w taki sposób, aby niebezpieczne produkty nie zostały wprowadzone do obrotu, a w razie powstałego zagrożenia można było podjąć odpowiednie działania naprawcze lub zapobiegawcze. Zadaniem organów kontrolujących rynek jest monitorowanie właściwości wyrobów na podstawie dokumentacji lub badań laboratoryjnych. W razie wykrycia zagrożenia organy państw członkowskich mają obowiązek powiadomić o tym Komisję Europejską za pośrednictwem Systemu Wczesnego Ostrzegania o Niebezpiecznych Produktach Nieżywnościowych – RAPEX (Rapid Alert System for Non-Food Products) [Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego... 2013/0048 (COD)].

System RAPEX powstał w 1984 roku, natomiast podstawą prawną jego funkcjonowania jest Dyrektywa 2001/95/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 3 grudnia 2001 roku w sprawie ogólnego bezpieczeństwa produktów [Dyrektywa 2001/95/WE]. W dyrektywie przyjęto ogólne wymagania dla wszystkich produktów, dla których istnieje prawdopodobieństwo, że będą używane lub spożywane przez konsumentów. Produkt uznaje się za bezpieczny, gdy jest zgodny z obowiązującymi przepisami oraz normami zawartymi w niniejszej dyrektywie. Dyrektywa 2001/95/WE nakłada obowiązki na producentów, dystrybutorów oraz państwa członkowskie, mając na celu zapewnienie najwyższych standardów bezpieczeństwa.

RAPEX jest europejskim systemem szybkiej wymiany informacji na temat produktów niebezpiecznych. Stosowany jest w odniesieniu do produktów nieżywnościowych przeznaczonych dla konsumentów. RAPEX jest skutecznym narzędziem ochrony bezpieczeństwa, pozwalającym eliminować potencjalnie szkodliwe produkty z unijnego rynku. System ten przekazuje państwom członkowskim i Komisji Europejskiej informacje dotyczące niebezpiecznych produktów, które zostały wykryte w całej Europie. Sieć systemu RAPEX, podobnie jak Systemu Wczesnego Ostrzegania o Niebezpiecznej Żywności i Paszach (RASFF – Rapid Alert System of Food and Feed) [Muss, Lesiów 2018], ustanowiono w celu zagwarantowania wysokiego poziomu bezpieczeństwa konsumentów na jednolitym rynku Unii Europejskiej. W odróżnieniu od RASFF obejmuje wszystkie produkty nieżywnościowe znajdujące się na rynku z wyłączeniem środków farmaceutycznych oraz produktów zastosowania medycznego. RAPEX odnosi się nie tylko do produktów sprzedawanych na rynku, ale także tych znajdujących się u usługodawcy, jak np. suszarki do

włosów w hotelach czy leżaki wynajmowane na plaży [Ene 2011]. Wszystkie kraje kandydujące, organizacje międzynarodowe oraz kraje trzecie w ramach umów między nimi a Wspólnotą mają dostęp do systemu RAPEX.

Celem niniejszego opracowania było przedstawienie problematyki bezpieczeństwa konsumentów w odniesieniu do produktów żywnościowych oferowanych na jednolitym rynku Unii Europejskiej, a ponadto ukazanie sposobu funkcjonowania systemu RAPEX oraz analiza powiadomień i ocena skali występujących zagrożeń. W opracowaniu wykorzystano literaturę przedmiotu odnoszącą się do bezpieczeństwa produktów żywnościowych, a informacje potrzebne do przeprowadzenia analizy zaczerpnięto z danych dostępnych na stronie internetowej Komisji Europejskiej, na której znajdują się wszystkie powiadomienia przesyłane do systemu RAPEX od 2005 roku. Przedstawione dane eksportowano do arkusza kalkulacyjnego, który umożliwił ich opracowanie za pomocą funkcji „tabela przestawna oraz przygotowanie wykresów”. Pomocne okazały się również akty prawne dotyczące bezpieczeństwa wyrobów zarówno żywnościowych, jak i nieżywnościowych.

2. Zagrożenia produktów żywnościowych

Wszystkie produkty konsumpcyjne oferowane na rynku mogą być wadliwie wykonane i przez to stwarzać zagrożenie dla zdrowia i życia człowieka. Produkty żywnościowe uznaje się za bezpieczne, gdy są zgodne z wymaganiami technicznymi i w normalnych warunkach ich stosowania nie stwarzają żadnego zagrożenia. Największe zagrożenie stanowią zabawki, które mogą być zbudowane z drobnych, nieodpowiednio przymocowanych elementów, którymi dziecko mogłoby się udławić. Nieprawidłowo wykonane urządzenia elektryczne mogą prowadzić do porażenia prądem elektrycznym lub wywołać pożar. Natomiast ubrania produkowane z materiałów syntetycznych zawierających różnorodne substancje chemiczne mogą mieć negatywny wpływ na ludzkie zdrowie.

Komisja Europejska zaprezentowała pakiet obejmujący zagadnienia bezpieczeństwa produktów i nadzoru rynku [Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego... 2013/0049 (COD)]. Pakiet zawiera rozporządzenie COM 2013/0049 w sprawie bezpieczeństwa produktów konsumpcyjnych i rozporządzenie COM 2013/0048 w sprawie nadzoru rynku. Pakiet ten obejmuje produkty żywnościowe przeznaczone dla konsumentów oraz wyroby, z którymi będą oni mieli kontakt podczas świadczonych im usług. Produkty wprowadzone do obrotu powinny zostać zaprojektowane i wyprodukowane zgodnie z ogólnymi wymogami bezpieczeństwa.

Zgodnie z rozporządzeniem COM 2013/0049 podczas oceny bezpieczeństwa wyrobów brane są pod uwagę: właściwości (skład, opakowanie, instrukcja), oddziaływanie na inne produkty, oznakowanie i ostrzeżenia dotyczące jego użytkowania oraz wygląd produktu, który może zostać pomyłony z żywnością [Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego... 2013/0049 (COD)]. Producenci i importerzy są zobowiązani do podania informacji o miejscu pochodzenia produktu. Do produktu muszą

być dołączone instrukcje i informacje o jego bezpiecznym użytkowaniu w języku zrozumiałym przez mieszkańców danego państwa. Dla wielu grup produktów obowiązkowe jest oznakowanie CE, które jest deklaracją zgodności produktu z wymaganiami zawartymi w odpowiednich dyrektywach. Znak ten sprawia, że produkt, niezależnie od pochodzenia, spełnia istotne dla bezpieczeństwa wymagania. Dotyczy on między innymi maszyn, zabawek, sprzętów zasilanych z sieci oraz wyrobów medycznych. Państwa członkowskie muszą wprowadzić kary w razie niezastosowania się do wymagań zawartych w rozporządzeniu. Wysokość kary powinna zależeć przede wszystkim od wielkości przedsiębiorstwa [Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego... 2013/0049 (COD)].

3. Funkcjonowanie systemu RAPEX

System RAPEX jest pewnego rodzaju bazą danych zawierającą przekazywane między krajami członkowskimi informacje dotyczące niebezpiecznych produktów. Komisja Europejska (KE) współpracuje w ramach sieci RAPEX z producentami, sprzedawcami, importerami, ekspertami oraz urzędami krajowymi. Na terenie państw członkowskich znajdują się krajowe punkty kontaktowe, które są odpowiedzialne za wymianę informacji między państwami członkowskimi a Komisją Europejską w ramach systemu RAPEX. Punkty kontaktowe informują KE za pomocą szczegółowego formularza o wykrytym zagrożeniu. Powiadomienia zawierają rodzaj i skalę zagrożenia, dane identyfikacyjne produktu, informacje o pochodzeniu produktu oraz rodzaj zastosowanych środków naprawczych. W razie stwierdzenia przez producenta lub dystrybutora, że oferowane przez nich produkty są niebezpieczne, muszą oni zawiadomić właściwy krajowy punkt kontaktowy. W tym celu Komisja Europejska zaleca użycie specjalnego narzędzia *Business Gateway*. Przekazywanie powiadomień za pośrednictwem tej bramki jest zarezerwowane dla dostawców i producentów [Pigłowski 2011].

Na stronie Komisji Europejskiej co tydzień (w każdy piątek) publikowane są raporty, które uzupełniają rejestr wyrobów niespełniających podstawowych wymagań bezpieczeństwa [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts/?event=main.listNotifications&lng=en]. Raporty są dostępne dla wszystkich konsumentów, dzięki czemu mają oni dostęp do informacji o zagrożeniach występujących na rynku produktów konsumpcyjnych. Komisja Europejska przygotowała również wyszukiwarkę, za pomocą której można sprawdzić, czy dany produkt został uznany za niebezpieczny. Na stronie można uzyskać następujące informacje:

- numer powiadomienia,
- kraj członkowski zgłaszający produkt,
- opis danego wyrobu (zazwyczaj wraz ze zdjęciem),
- charakterystykę zagrożeń, jakie niesie ze sobą dany produkt,
- opis rozwiązań zastosowanych przez państwo zgłaszające produkt.

Konsument nie znajdzie na stronie internetowej takich informacji, jak nazwa handlowa produktu czy producenta. Te dane są dostępne tylko dla członków sieci [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/].

4. Zakres stosowania systemu RAPEX

System RAPEX jest praktycznym i wiarygodnym narzędziem informującym o niebezpieczeństwach nie tylko organy odpowiedzialne za kontrolę zgodności wyrobów z wymogami bezpieczeństwa, ale również konsumentów, dostawców oraz importerów. Sieć ma za zadanie przede wszystkim usprawnić [Popowski, Wengler 2018]:

- a) wymianę informacji na temat produktów niebezpiecznych, oceny zagrożenia, podejmowanych środków zaradczych oraz najnowszych odkryć badawczych,
- b) przyjęcie i realizację wspólnych projektów dotyczących kontroli i badań,
- c) współdziałanie w zakresie szkoleń oraz wymianę specjalistycznej wiedzy,
- d) doskonalenie współpracy pomiędzy państwami członkowskimi związanej z wykrywaniem zagrożeń, wycofywaniem niebezpiecznych produktów oraz wdrażaniem środków zapobiegawczych,
- e) prowadzenie ścisłej współpracy z organami celnymi.

W razie odnotowania, że dany produkt stanowi zagrożenie dla społeczeństwa, organ nadzorujący danego państwa może podjąć następujące działania [Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego... 2013/0048 (COD)]:

- nakazuje oznakowanie wyrobów stosownymi ostrzeżeniami na temat zagrożeń, które może powodować produkt,
- warunkuje wprowadzanie na rynek produktu, gdy zostaną spełnione odpowiednie wymagania,
- zobowiązuje do informowania klientów o zagrożeniach,
- wprowadza tymczasowy zakaz dostaw, wprowadzania do obrotu i prezentacji wyrobów,
- zobowiązuje producentów do odzyskania produktów od konsumentów,
- nakazuje zniszczenie zagrożonego produktu.

Charakter wydawanych poleceń jest zależny od rodzaju i poziomu stwierdzonego zagrożenia. Na przykład jeżeli nieprawidłowości produktu są następstwem wad konstrukcyjnych, skomplikowanych lub niemożliwych do usunięcia, to podejmowane działania mają bardziej restrykcyjny charakter.

System RAPEX obejmuje wyroby nieżywnościowe, które są przeznaczone dla konsumentów, odbiorców profesjonalnych oraz dóbr publicznych (środowisko). Poniżej przedstawiono kategorie produktów, które są przedmiotem zainteresowania systemu RAPEX [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/]:

- zabawki,
- produkty i wyposażenie dla dzieci,
- środki chemiczne,
- ubrania, tkaniny i akcesoria odzieżowe,

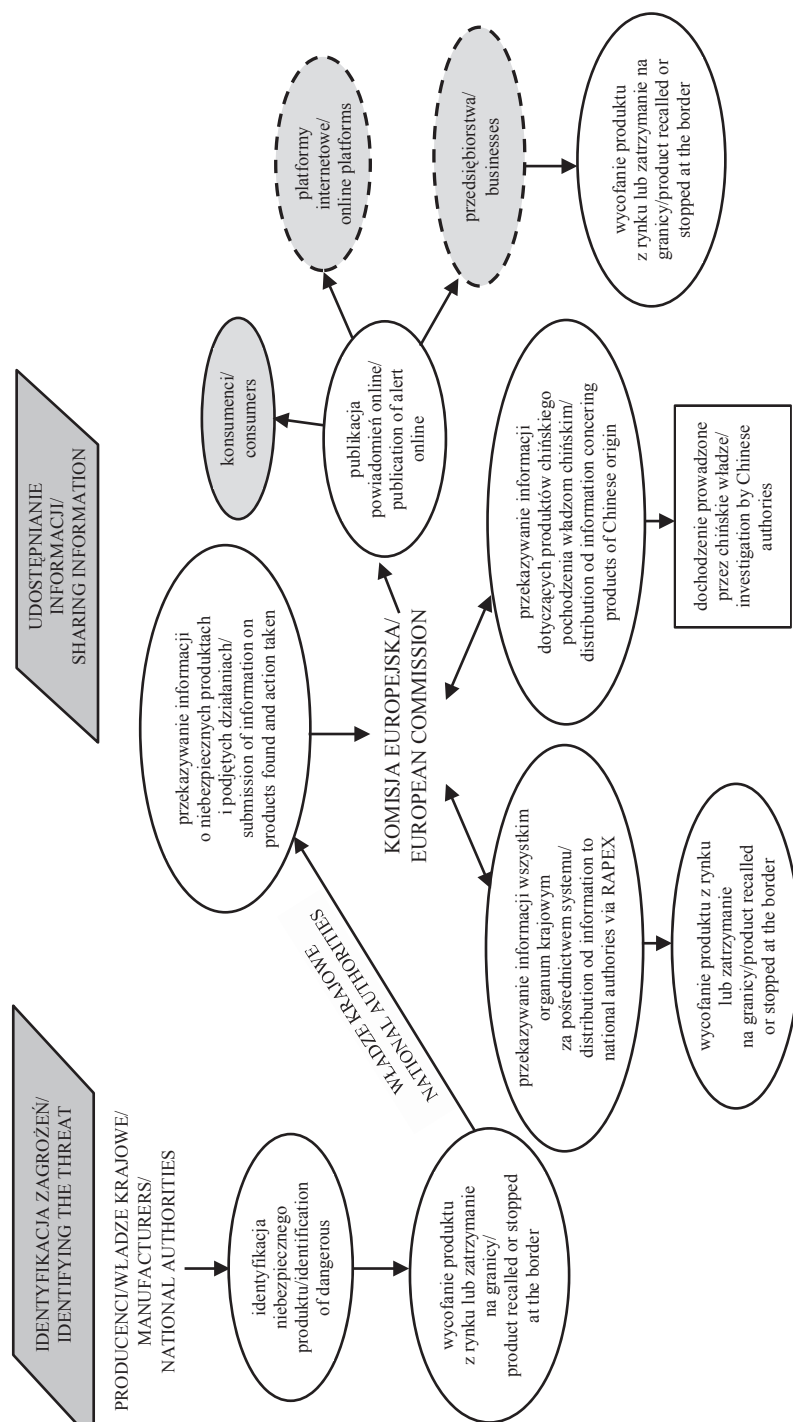
- kosmetyki,
- urządzenia elektryczne,
- materiały budowlane,
- akcesoria sportowe,
- oświetlenie,
- pojazdy silnikowe.

System RAPEX nie znajduje zastosowania w wypadku produktów farmaceutycznych, wyrobów medycznych, pasz oraz żywności, które są objęte innymi systemami szybkiego informowania podobnymi do RAPEX.

Zanim produkt zostanie zgłoszony do systemu RAPEX, musi być poddany wnikliwej analizie ryzyka. Następnie na podstawie wyników analizy podejmowane są działania naprawcze lub zapobiegawcze. Producent po otrzymaniu informacji, że jego wyroby zagrażają bezpieczeństwu, musi natychmiast podjąć kroki zapobiegające dalszemu narażaniu konsumentów. Produkty, które zostały uznane za niebezpieczne, mogą zostać wycofane bezpośrednio od konsumenta lub sprzedawcy przez organy publiczne. Szybka i ciągła wymiana informacji w ramach sieci RAPEX zachodzi za pośrednictwem krajowych punktów kontaktowych, na których spoczywa odpowiedzialność za przekazanie informacji [Salerno-Kochan 2010].

W Polsce system RAPEX obowiązuje od dnia jej przystąpienia do Unii Europejskiej w 2004 roku. Organem zajmującym się kontrolą ogólnego bezpieczeństwa produktów w Polsce jest Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKiK), który realizuje państwową politykę ochrony konsumentów. Inspekcja Handlowa, będąca organem kontrolującym produkty pod względem bezpieczeństwa, przekazuje informacje do prezesa Urzędu, który w dalszej kolejności przeprowadza postępowanie administracyjne. Przesłanką do rozpoczęcia działań są także sygnały pochodzące z innych źródeł, np. od konsumentów. W razie zidentyfikowania niebezpiecznych produktów UOKiK zgłasza je do rejestru oraz podaje informacje o podjętych środkach zapobiegawczych. W drugą stronę Komisja Europejska informuje polski Urząd o produktach niosących zagrożenie ze strony państw członkowskich. W takim wypadku zadaniem polskich władz jest sprawdzenie, czy dany produkt istnieje na rynku i ewentualne wycofanie zagrożonych produktów [*Młody konsument...* 2010].

Klienci przed zakupem danego produktu mogą skorzystać z systemu RAPEX, aby zweryfikować, czy wyrób, który zamierzają kupić, nie został zgłoszony jako niebezpieczny. Szczególnie ważną rolę system ten odgrywa dla importerów i producentów, na których nałożone są specjalne wymagania zawarte w ustawie z dnia 13 kwietnia 2016 r. o systemach zgodności i nadzoru rynku. Ustawa ta zobowiązuje producentów i importerów do wprowadzania na rynek wyłącznie bezpiecznych wyrobów oraz do niewprowadzania produktów, w odniesieniu do których istnieje wątpliwość co do spełniania określonych wymagań. Schemat wymiany informacji przesyłanych przez RAPEX zaprezentowano na rys. 1.

Rys. 1. Schemat wymiany informacji w systemie RAPEX

Fig. 1. Diagram of information exchange in the RAPEX system

Źródło: opracowanie własne na podstawie [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts/repository/content/pages/rapex/index_en.htm].

Source: own study on the basis [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts/repository/content/pages/rapex/index_en.htm].

Współcześnie masowo importuje się produkty z Dalekiego Wschodu, dlatego system RAPEX spełnia istotną rolę – jest zabezpieczeniem klientów przed „tandetnymi” produktami. Dzięki temu wadliwe wyroby są eliminowane z europejskiego rynku. Kolejną ważną funkcją, jaką spełnia system, jest motywacja producentów i importerów do ciągłej pracy nad jakością oferowanych produktów. System ten wykazuje, że Wspólnota jest ostrożna i troszczy się o bezpieczeństwo swoich obywateli. Jest to realizowana współpraca między państwowymi a unijnymi organami w interesie obywateli [Pigłowski 2011]. Według raportów Komisji Europejskiej liczba powiadomień w systemie RAPEX ciągle wzrasta. Przede wszystkim zwraca się uwagę na dużą liczbę nieodpowiednich produktów pochodzących z krajów spoza Europejskiego Obszaru Gospodarczego, głównie z Chin. Wśród niebezpiecznych wyrobów najczęściej zgłaszane są zabawki, odzież oraz tekstylia [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts/repository/content/pages/rapex/reports/docs/Rapex_annual_Report_2017.pdf].

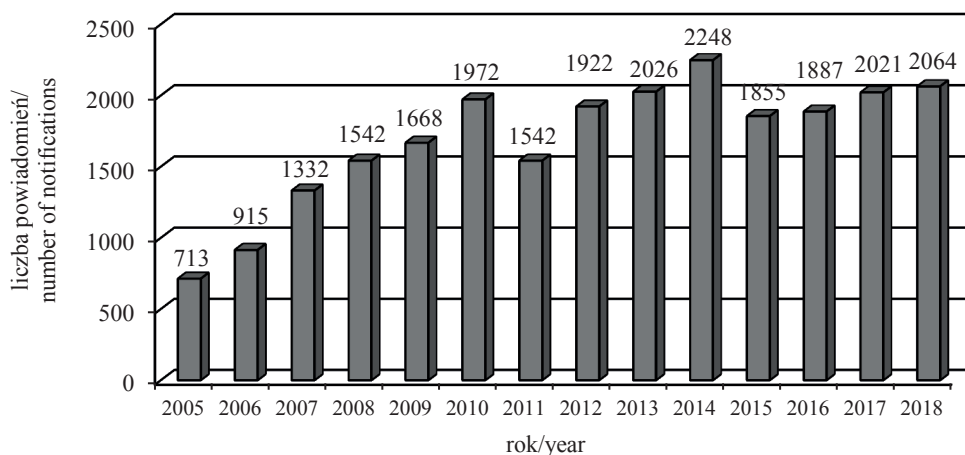
Szczegółową analizę powiadomień zgłaszanych do systemu RAPEX przedstawiono w kolejnym punkcie.

5. Analiza powiadomień przesyłanych do systemu RAPEX

W niniejszym punkcie dokonano analizy powiadomień przesyłanych do systemu RAPEX, które zostały udostępnione na stronie internetowej Komisji Europejskiej dla konsumentów. Odpowiednio przygotowana wyszukiwarka dla konsumentów pozwala na sprawdzenie produktów niezwyżnościowych, które zostały uznane za niebezpieczne od 2005 roku. Portal internetowy umożliwia wyszukiwanie niebezpiecznych produktów ze względu na rok zgłoszenia, kategorię produktu, rodzaj i poziom ryzyka, kraj pochodzenia lub kraj, z którego zostało przekazane powiadomienie [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts/?event=main.search&lng=en].

Całkowita liczba powiadomień od 2005 roku do czerwca 2018 roku w systemie RAPEX wyniosła 23 693. Na rys. 2 przedstawiono liczbę przesyłanych powiadomień w poszczególnych latach. Liczba przekazywanych powiadomień w latach 2005-2010 wykazywała tendencję wzrostową. W 2011 roku odnotowano spadek powiadomień o 430 (21,8%) w stosunku do roku poprzedniego. Jak do tej pory w 2014 roku przekazano największą liczbę powiadomień – 2248. Od 2015 roku obserwuje się dość stabilną liczbę powiadomień o niebezpiecznych produktach – około 2000 (1855-2064).

Na rys. 3 podano liczbę notyfikacji przesyłanych w ramach systemu RAPEX przez poszczególne kraje członkowskie. Do opracowania wykresu wybrano państwa, które przekazały więcej niż 700 powiadomień w latach 2005-2018. Najwięcej niebezpiecznych produktów zostało zgłoszonych przez Niemcy – 2997. Na drugim miejscu znalazły się Węgry z liczbą powiadomień 2504, a na trzecim Hiszpania –

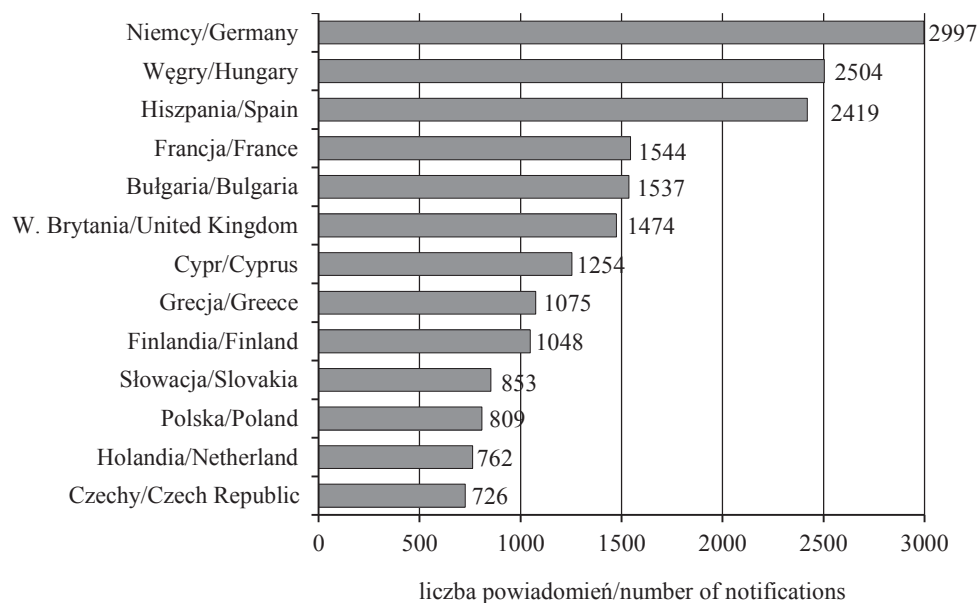

Rys. 2. Liczba powiadomień zgłoszonych do RAPEX w poszczególnych latach

Fig. 2. The number of notifications received for RAPEX in different years

Źródło: opracowanie własne na podstawie [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts].

Source: own study on the basis [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts].

Rys 3. Liczba powiadomień zgłoszonych do RAPEX przez poszczególne kraje

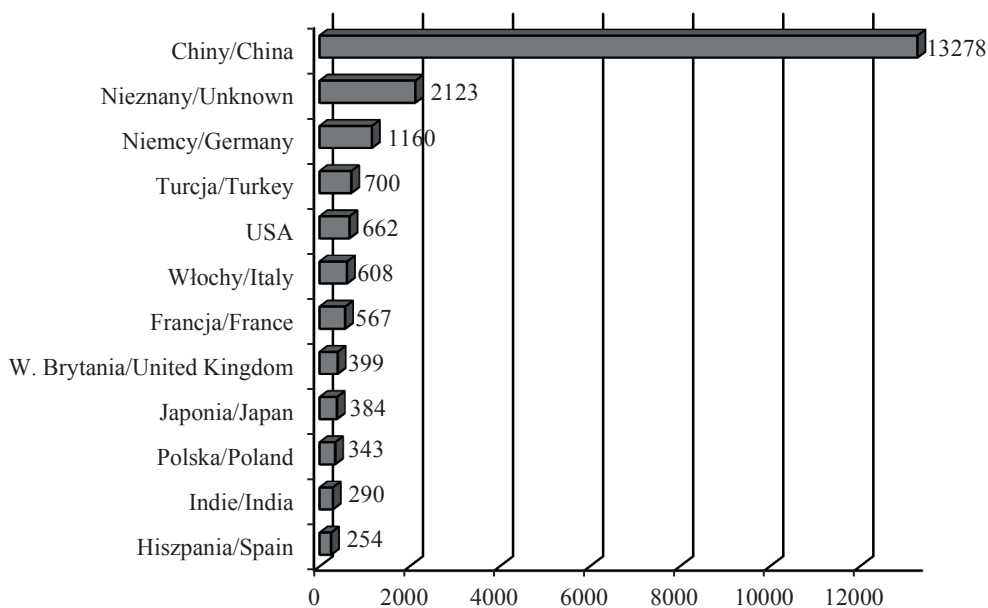
Fig. 3. The number of notifications reported to RAPEX by individual countries

Źródło: opracowanie własne na podstawie [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts].

Source: own study on the basis [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts].

2419 powiadomień. Polska przekazała do systemu 809 alertów i znalazła się na 11 pozycji wśród krajów zgłaszających największą liczbę powiadomień.

Na rys. 4 wskazano państwa, z których pochodziła największa liczba produktów zgłoszonych do systemu RAPEX. Można zaobserwować, że zdecydowanie najwięcej niebezpiecznych produktów nieżywnościowych pochodziło z Chin. Liczba ta wyniosła 13 278 powiadomień, co stanowi ok. 56% całkowitej liczby zgłoszeń. Na drugim miejscu, z liczbą 2123 notyfikacji, znalazły się produkty nieznanego pochodzenia. Niemieckie produkty nieżywnościowe były zgłaszane do systemu 1160 razy. Natomiast w Polsce wyprodukowano 343 produkty niebezpieczne, które zostały zgłoszone do systemu RAPEX.

Rys. 4. Liczba powiadomień w systemie RAPEX ze względu na pochodzenie produktu

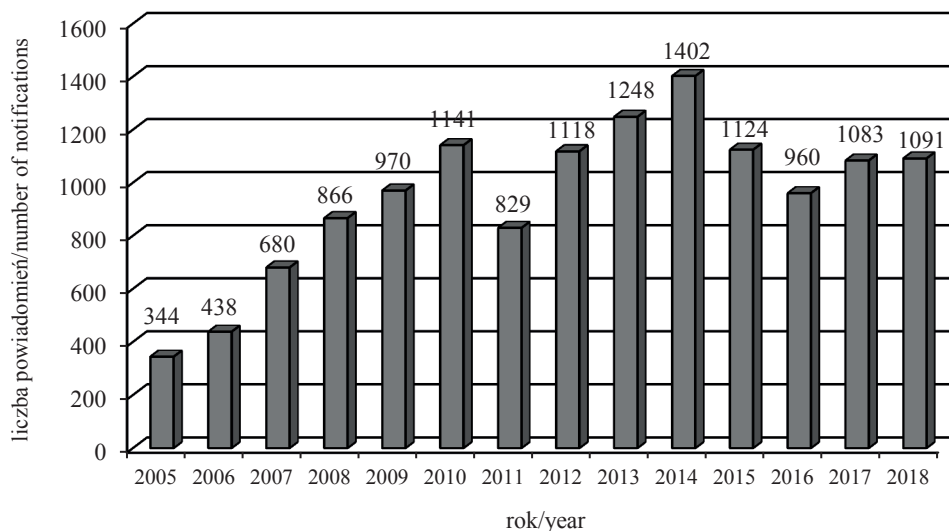
Fig. 4. The number of notifications in the RAPEX system of the origin of the product

Źródło: opracowanie własne na podstawie [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts].

Source: own study on the basis [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts].

Na rys. 5 przedstawiono liczbę powiadomień dotyczących produktów z Chin przekazywanych do systemu RAPEX w latach 2005-2018. Od 2005 do 2010 roku liczba alertów wykazywała trend wzrostowy. W 2011 roku liczba powiadomień zmalała o 312 (27,3%) w stosunku do roku poprzedniego, a w kolejnych trzech latach ponownie wykazywała tendencję wzrostową. Jak do tej pory w 2014 roku

zgłoszono największą liczbę niebezpiecznych wyrobów pochodzących z Chin – 1402. Ponowny spadek liczby powiadomień zaobserwowano w 2015 i 2016 roku o 278 (19,8%) i 164 (14,6%) w stosunku do roku poprzedniego, a w kolejnych latach liczba powiadomień utrzymywała się na podobnym poziomie (1083 i 1091).

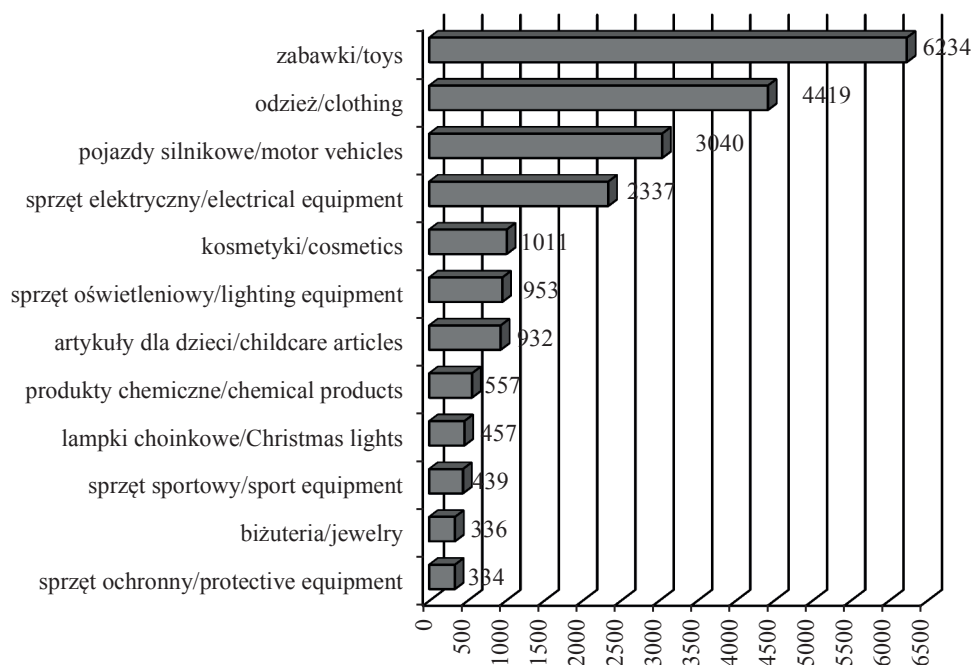
Rys. 5. Liczba powiadomień dotyczących produktów z Chin w poszczególnych latach

Fig. 5. The number of notifications regarding products made in China in particular years

Źródło: opracowanie własne na podstawie [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts].

Source: own study on the basis [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts].

Na kolejnym rysunku zestawiono dwanaście grup produktów, które otrzymały największą liczbę notyfikacji w latach 2005-2018 (rys. 6). Wśród niebezpiecznych produktów żywnościowych najczęściej zgłaszano do RAPEX zabawki, z liczbą 6234 powiadomień, które w 85% pochodziły z Chin. Kolejną grupę produktów często zgłaszanych do systemu stanowiły odzież, tkaniny oraz artykuły modowe, z liczbą 4419 powiadomień, w większości wyprodukowane w Chinach oraz w Turcji. Wysoką liczbę powiadomień odnotowano również w przypadku pojazdów silnikowych (3040) oraz sprzętu elektrycznego (2337). Około 950 notyfikacji otrzymały kosmetyki, sprzęt oświetleniowy oraz artykuły przeznaczone do pielęgnacji dzieci. Liczby te wskazują na konieczność daleko idącej edukacji, zwłaszcza rodziców, aby ich wyczulić, że zanim dokonają zakupu jakiegokolwiek zabawki, szczególnie wyprodukowanej w Chinach, powinni nie tylko zapoznać się z informacją zawartą na ety-

Rys. 6. Liczba powiadomień zgłaszanych do RAPEX ze względu na rodzaj produktu w latach 2005-2018

Fig. 6. The number of notifications reported to RAPEX due to the type of product in 2005-2018

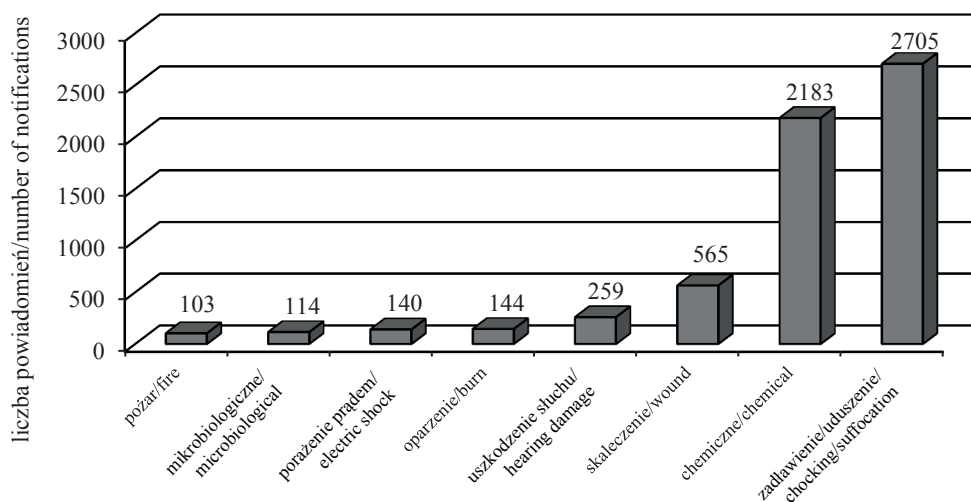
Źródło: opracowanie własne na podstawie [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts].

Source: own study on the basis [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts].

kiecie, ale także sprawdzić, czy produkt nie jest zgłoszony w systemie RAPEX jako niebezpieczny i zagrażający zdrowiu i życiu dziecka.

Z kolei na rys. 7 przedstawiono, jaki rodzaj zagrożeń mogą powodować zgłaszane do systemu zabawki dla dzieci. 2837 powiadomień dotyczyło zabawek posiadających małe elementy, które mogą zostać połknięte przez dziecko, a w konsekwencji prowadzić do zadławienia bądź uduszenia. Natomiast 2342 alertów związanych było z zabawkami, które stanowiły zagrożenie chemiczne związane z nieodpowiednim składem produktu. Toksyczne substancje to m.in. brom, ołów i kadm, które występowały w produktach na poziomie wyższym, niż określono w Dyrektywie Rady Europejskiej dotyczącej bezpieczeństwa zabawek.

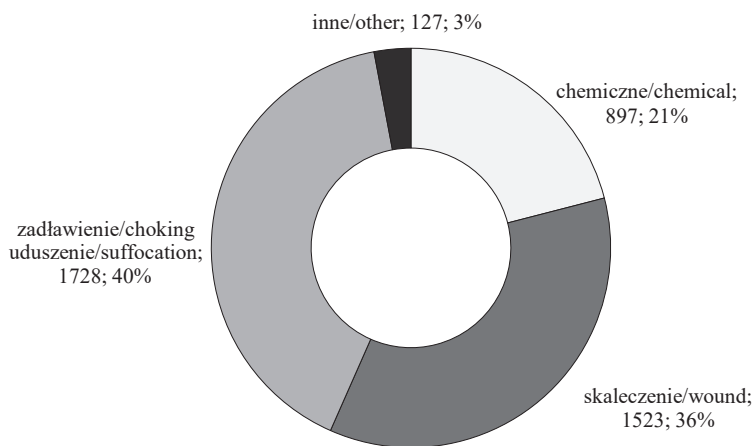
Zagrożenia związane z odzieżą, tkaninami i artykułami modowymi, zgłaszane do systemu RAPEX, omówiono na rys. 8. Podobnie jak w przypadku zabawek, największa liczba zgłoszonych artykułów modowych, tkanin i odzieży (1728) mogła

Rys. 7. Liczba powiadomień w latach 2005-2018 dotyczących zabawek ze względu na rodzaj zagrożenia
Fig. 7. Number of notifications in the years 2005-2018 regarding toys due to the type of threat

Źródło: opracowanie własne na podstawie [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts].

Source: own study on the basis [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts].

Rys. 8. Liczba powiadomień w latach 2005-2018 dotyczących odzieży, tkanin i artykułów modowych ze względu na rodzaj zagrożenia

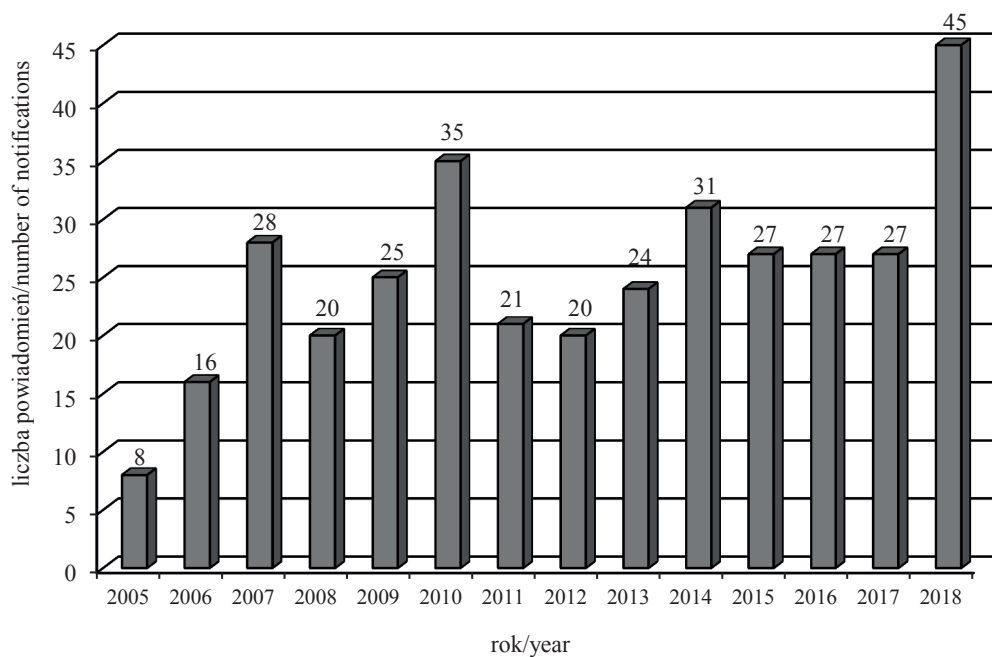
Fig. 8. Number of notifications in 2005-2018 regarding clothing, fabrics and fashion articles due to the type of threat

Źródło: opracowanie własne na podstawie [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts].

Source: own study on the basis [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts].

spowodować zadławienie lub uduszenie. Natomiast 36% zgłoszonych w tej grupie produktów (1523) stanowiło ryzyko skaleczenia. 21% produktów z tej kategorii (897) wykazywało zagrożenie chemiczne ze względu na narażenie konsumentów na toksyczne substancje.

Polskie produkty były zgłaszane do systemu RAPEX w sumie 354 razy w latach 2005-2018. Ich liczba oscylowała w zakresie od 8 do 45. Z rys. 9 wynika, że polskie produkty zgłaszane są do systemu średnio 25 razy rocznie.

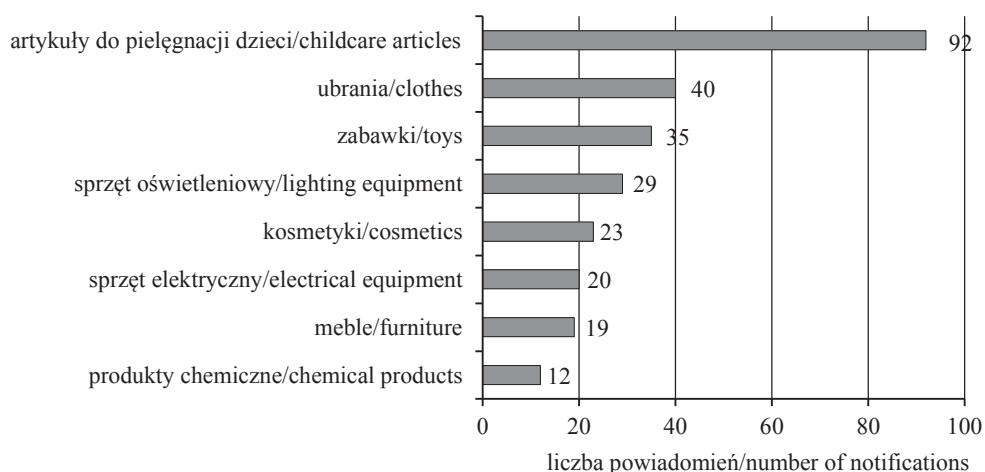

Rys. 9. Liczba produktów pochodzących z Polski zgłoszonych do systemu RAPEX w latach 2005-2018
Fig. 9. The number of products from Poland submitted to the RAPEX system in 2005-2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts].

Source: own study on the basis [https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts].

Na rys. 10 przedstawiono wyroby wyprodukowane w Polsce, które były najczęściej zgłaszane do systemu RAPEX jako zagrażające bezpieczeństwu konsumenta. 92 powiadomień dotyczyło wyrobów i sprzętu przeznaczonego do pielęgnacji dzieci. Pojazdy silnikowe były zgłaszane 40 razy. Odzież, tekstylia oraz artykuły modowe pochodzące z Polski były zgłaszane do systemu 42 razy, a zabawki 37 razy. Do systemu zgłaszano również sprzęt oświetleniowy, kosmetyki, sprzęt elektryczny, meble oraz produkty chemiczne wyprodukowane w Polsce.

Rys. 10. Pochodzące z Polski produkty zgłoszone do systemu RAPEX w latach 2005-2018

Fig. 10. Products from Poland submitted to the RAPEX system in the years 2005-2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie [<https://ec.europa.eu/food/safety/rasff/reports.publications.en>; https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts].

Source: own study on the basis [<https://ec.europa.eu/food/safety/rasff/reports.publications.en>; https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts].

6. Wnioski

Liczba powiadomień przekazywanych za pośrednictwem systemu RAPEX wzrosła 2,89 razy w 2018 r. (2064) w porównaniu z 2005 rokiem (713 powiadomień). Wielokrotnie wyższa liczba powiadomień świadczy o determinacji Komisji Europejskiej oraz władz krajów członkowskich do podejmowania czynnych działań w zakresie ochrony konsumentów, a także o coraz lepszym funkcjonowaniu systemów informacyjnych umożliwiających skuteczne korzystanie z systemu. Im wyższa liczba powiadomień, tym większą liczbę produktów niebezpiecznych udało się wyeliminować z europejskiego rynku.

Wyróżnia się cztery kategorie produktów, które najczęściej są zgłaszane do systemu RAPEX, tj. zabawki, odzież i tkaniny, pojazdy silnikowe oraz sprzęt elektryczny. Produkty te w latach 2005-2018 były zgłaszane do systemu 15 259 razy, co stanowi 67% całkowitej liczby zgłoszeń. Wysoka liczba zgłoszeń tych wyrobów wynika z tego, że są one przedmiotem masowej konsumpcji oraz niektóre z nich są objęte szczególną kontrolą organów krajowych ze względu na wysokie niebezpieczeństwo lub specyficzną grupę konsumentów (np. dzieci). Największa liczba powiadomień (6234) związana była z zabawkami, w szczególności z ich wadami konstrukcyjnymi. Najczęściej zagrożenie stwarzają zabawki zbudowane ze zbyt małych elementów, które łatwo się odłączają i mogą zostać połknięte przez dziecko.

Kraje wysyłające najwięcej powiadomień do systemu RAPEX to: Niemcy (2997 alertów), Węgry (2504), Hiszpania (2419). Wysoka liczba zgłoszeń w danym kraju nie musi oznaczać, że na jego rynku znajduje się najwięcej zagrożonych produktów. Innymi powodami wysokiej liczby powiadomień są duży rynek, znaczny import oraz doświadczeni inspektorzy. W przypadku Polski liczba przekazanych powiadomień wyniosła 809.

Najczęściej zgłaszane produkty w ramach systemu RAPEX pochodziły z Chin. Liczba ta wyniosła 13 278 powiadomień, co stanowi ok. 56% ogólnej liczby zgłoszeń. W związku z masowym importem produktów z Chin oraz wysoką liczbą zgłoszeń Komisja Europejska oświadcza, że intensywnie współpracuje z administracją chińską i przedsiębiorcami. Współpraca ta sprzyja lepszej identyfikacji niebezpiecznych wyrobów oraz możliwości ich śledzenia. Chińska agencja rządowa AQSIQ przekazuje KE co trzy miesiące sprawozdania z podejmowanych działań następczych, które mają być odpowiedzią na powiadomienia o zagrożeniach zgłoszone za pomocą systemu RAPEX. Raporty te ułatwiają Komisji monitorowanie działań podejmowanych przez władze chińskie. Ze względu na coraz większe zainteresowanie konsumentów zakupami w chińskich sklepach internetowych obecnie największym wyzwaniem Komisji Europejskiej jest gwarancja, że produkty sprzedawane *online* również będą spełniać europejskie wymogi bezpieczeństwa.

7. Podsumowanie

W obecnych czasach, z uwagi na szeroki dostęp do produktów różnego pochodzenia, istotne jest zapewnienie mechanizmów pozwalających na szybkie wykrywanie nieprawidłowości. W tym celu Komisja Europejska uruchomiła systemy RASSF i RAPEX. Systemy te stanowią bardzo ważne narzędzie w kształtowaniu zdrowia publicznego dzięki zbieraniu informacji o pojawiających się na rynku niebezpiecznych produktach konsumpcyjnych oraz szybkiemu przekazywaniu informacji. W efekcie wyroby te mogą zostać wycofane z rynku. Wzrastająca z roku na rok liczba powiadomień sugeruje coraz to większe zaangażowanie władz krajowych, co zmusza producentów do poprawy jakości swoich produktów.

Dane zamieszczone na stronie internetowej Komisji Europejskiej mogą się przyczyniać do podnoszenia świadomości konsumentów na temat istniejących zagrożeń. Natomiast władze Unii Europejskiej oraz władze krajowe mogą wykorzystywać te informacje do planowania wszelkiego rodzaju kontroli żywności oraz produktów nieżywnościowych. Dane i powiadomienia przetwarzane przez system mogą się przyczynić do zmian w prawie żywnościowym, a co za tym idzie – do poprawy jakości produktów oferowanych na jednolitym rynku.

Przedstawiona analiza pokazała, że znaczna część niebezpiecznych produktów jest eksportowana z państw trzecich. Wyroby pochodzące z tych państw, w szczególności z Chin, produkowane są masowo, za niewielką cenę, przez co najczęściej nie odznaczają się wysoką jakością. Ponadto produkty te nie spełniają unijnych norm

bezpieczeństwa, za które odpowiedzialny jest podmiot wprowadzający je do obrotu. W Unii Europejskiej stosuje się szereg oznaczeń potwierdzających zgodność wyrobu z normami. Najważniejszym z nich jest znak CE, który oznacza deklarację producenta, że dany produkt spełnia wszystkie normy wymagane dla danej grupy wyrobów. Przed oznakowaniem produktów znakiem CE należy wykonać ocenę zgodności produktu z procedurami. Niestety większość towarów pochodząca spoza Unii Europejskiej nie posiada tego oznaczenia, co nie daje gwarancji, że wyroby spełniają podstawowe normy bezpieczeństwa i jakości [Bator 2016].

Mimo że Komisja Europejska nieustannie współpracuje z państwami spoza UE, a szczególnie z administracją chińską i jej przedsiębiorcami, to zgłoszenia na temat ich produktów nadal stanowią większość powiadomień w systemach wczesnego ostrzegania. Dlatego też Komisja Europejska powinna zapewnić skuteczniejsze egzekwowanie norm unijnych w zakresie ochrony konsumentów. W ostatnich latach problem stanowią również produkty kupowane przez konsumentów bezpośrednio z państw trzecich za pomocą Internetu. Wyroby te często nie spełniają unijnych wymagań bezpieczeństwa. Dlatego też KE powinna wydać odpowiednie procedury, które pozwolą na podejmowanie odpowiednich działań przez platformy internetowe w celu zminimalizowania ryzyka, że niebezpieczne produkty będą trafiać do konsumentów.

Podsumowując, należy stwierdzić, że systemy wczesnego ostrzegania są dobrym rozwiązaniem wpływającym korzystnie na poprawę bezpieczeństwa oraz zaufania konsumentów na wspólnym rynku europejskim. Wpływają również na zachowanie producentów, zmuszając ich do poprawy jakości swoich wyrobów.

Literatura

- Bator M., 2016, *Odpowiedzialność przedsiębiorcy za produkt w kontekście oznakowania CE*, Enterprise Europe Network, Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie, Kraków.
- Dyrektywa 2001/95/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 3 grudnia 2001 r. w sprawie ogólnego bezpieczeństwa produktów.
- Ene C., 2011, *Rapex System – an efficient tool for European Consumer safety*, The Annals of the “Ștefan Cel Mare” University of Suceava, 11, 1(13), s. 49-59.
- https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts/?event=main.listNotifications&lng=en 9 (dostęp 15.02.2019).
- https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts/repository/content/pages/rapex/reports/docs/Rapex_annual_Report_2017.pdf (dostęp 15.02.2019).
- https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts/repository/content/pages/rapex/reports/index_en.htm (dostęp 15.02.2019).
- https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts/repository/content/pages/rapex/index_en.htm (dostęp 15.02.2019).
- Młody konsument – rynek towarów oferowanych dzieciom i młodzieży w świetle kontroli Inspekcji Handlowej*, 2010, Departament Nadzoru Rynku i Departament Inspekcji Handlowej, UOKiK, Warszawa.

- Muss K., Lesiów T., 2018, *System wczesnego ostrzegania przed niebezpiecznymi zanieczyszczeniami żywności: biologicznymi, organicznymi i/lub nieorganicznymi związkami chemicznymi*, Nauki Inżynierskie i Technologie, 2(29).
- Piğłowski M., 2011, *System RAPEX a produkt niebezpieczny dla konsumenta na rynku europejskim*, Logistyka, 5, s. 1207-1214.
- Popowski P., Wengler L., 2018, *System RAPEX*, Gazeta Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego AMG, 28, 3(327), s. 44-45.
- Puchlik M., 2011, *Zafalszowania żywności*, II edycja konkursu dla studentów na najlepszą pracę pisemną związaną z problematyką fałszerstw pt. „Fałszerstwom STOP”, SGGW, Warszawa, s. 1-20, <http://www.tamprawo.org/images/dokumenty/konkurs-s2/1%20Student%20Magdalena%20Puchlik%20Zafalszowania%20zywnosci.pdf> (dostęp 15.02.2019).
- Rapid Alert System for Dangerous Products*, Raport Komisji Europejskiej, 2016.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2013/0049 (COD) w sprawie bezpieczeństwa produktów konsumpcyjnych uchylające dyrektywę Rady 87/357/EWG oraz dyrektywę 2001/95/WE.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie nadzoru rynku w odniesieniu do produktów COM(2013) 75 final- 2013/0048 (COD). ([http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2013\)0075_/com_com\(2013\)0075_pl.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2013)0075_/com_com(2013)0075_pl.pdf)) (dostęp 15.02.2019).
- Salerno-Kochan R., 2010, *Narzędzia zapewniania bezpieczeństwa produktów nieżywnościowych i ich stosowanie w Unii Europejskiej*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, nr 831, s. 43-54.
- Ustawa z dnia 13 kwietnia 2016 r. o systemach zgodności i nadzoru rynku, DzU 2016, poz. 542.